

Ганна КОЦОПЕЙ,
м. Львів

ТЕМА ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ МОЛОДІ У РУБРИКАХ «ГАЗЕТИ ШКОЛЬНОЇ» (1875 – 1879 РР.)

У статті, на основі окремих сюжетів із публікацій знаних галицьких педагогів (Є. Загорський, О. Партицький), помічених у рубриках часопису «Газета шкільна», простежено зміст їх педагогічних поглядів стосовно формування виховного ідеалу української молоді.

Ключові слова: Виховний ідеал, «Газета шкільна», Є. Загорський, О. Партицький, українська молодь, педагогічні погляди, часопис.

Kocopey H. An educate ideal of young people's theme in headings of «School Newspaper» (1875 – 1879). In the article, on the basis of separate subjects from the publications of the known Galychina teachers (E. Zagorskiy, O. Partickiy) of placed in headings of magazine «Newspaper shkol'na» maintenance is traced them pedagogical looks in relation to forming of an educate ideal of the Ukrainian young people.

Key words: Educate ideal, «Newspaper shkol'na», E. Zagorskiy, O. Partickiy, Ukrainian young people, pedagogical looks, magazine.

Коцопей А. Тема воспитательного идеала молодежи в рубриках «Газеты школьной» (1875 – 1879 гг.). В статье, на основе отдельных сюжетов из публикаций известных галицких педагогов (Е. Загорский, О. Партицкий) помещенных в рубриках журнала «Газета шкільна» прослежено их педагогические взгляды относительно формирования воспитательного идеала украинской молодежи.

Ключевые слова: Воспитательный идеал, «Газета шкільна», Е. Загорский, О. Партицкий, украинская молодежь, педагогические взгляды, журнал.

Постановка проблеми. Актуальним в умовах розбудови теперішньої української освіти вбачається переосмислення культурно-освітньої спадщини періодичних педагогічних видань другої половини ХІХ ст., оскільки на їх сторінках представлені праці провідних галицьких педагогів і громадських діячів, котрі на сьогодні слугують важливим джерелом для розвитку теперішньої педагогічної теорії й практики. В контексті сказаного хочемо звернути увагу на часопис «Газета шкільна», яка періодично виходила у світ впродовж 1875 – 1879 рр. – спочатку як «письмо педагогічне», і тільки 1877 р. редакція відзначила його як «письмо педагогічно-літературне», проте у наступному році повернулася до початкового варіанту. У ній, як і в інших типових виданнях, домінували педагогічні думки представників галицького шкільництва, які ділилися своїми міркуваннями із освітянами, висвітлюючи свої погляди на розвиток національної школи, навчання молоді, фахового становлення учителя та й освіти загалом й в більшості відстоювали необхідність виховання чесних, працьовитих, старанних, високо моральних членів українського суспільства.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти вибраної теми дослідження представлені у низці праць. Наприклад, В. Передирій розглядає особливості становлення та розвитку львівської педагогічної преси другої половини ХІХ – початку ХХ ст. [18], а такий дослідники як Е. Грицак – подає бібліографічний огляд українських педагогічно-шкільних та вчительських часописів і журналів Прикарпаття означеного пе-

ріоду [2]. Автор статті торкалася проблеми формування виховного ідеалу української молоді у педагогічній думці на сторінках періодичних видань Східної Галичини другої половини XIX – початку XX ст. [7]. Найбільша увага дослідників прикута саме до постаті головного редактора «Газети школьної» – Омеляна Партицького (праці О. Пастушенко (О. Качмар) [15; 16; 17], М. Чепіль [19; 20], Р. Ковалюка [6], та ін [1].), які торкаючись питань його громадсько-просвітницької діяльності та педагогічної спадщини, звертали увагу й аналізували праці дописувачів до згаданої газети.

Метою статті виступає характеристика змісту основних рубрик «Газети школьної» та поглядів її дописувачів на формування виховного ідеалу української молоді в другій половині XIX ст.

Виклад основного матеріалу. «Газета школьна» була авангардним періодичним виданням, присвяченим тільки педагогічній тематиці. Тут друкувалися матеріали освітян, вихідців з Прикарпаття, на теми педагогіки та дидактики. Представлені методичні розробки до уроків породжували змістовний і багатосторонній матеріал для удосконалення методики навчання дітей, а також подальшого інтелектуального піднесення учителів. У газеті була присутня необхідна для вчителів інформація про справи шкільництва на різних рівнях. Газета об'єднала навколо себе відомих, зацікавлених у розвитку школи науковців того часу, які друкували на її сторінках науково-популярні статті та матеріали пізнавального плану, а також вчителів, що поміщали у виданні методичні розробки уроків та кореспонденції на теми шкільництва [7, 162].

Усі роки існування «Газета школьна» виходила за редакцією О. Партицького. Раціональне зерно часопису, про яке зазначено у загальному змісті газети, склали розділи: «I Розправи педагогічні, дидактичні і методичні; II Розправи наукові; III Справи школьні; IV Новинки; V Рецензії, бібліографія, всячина». У першому розділі газети містилися різнопланові матеріали на педагогічні теми, на основі яких можна скласти приблизне уявлення про тогочасний виховний ідеал української молоді, переглянувши опубліковані Є. Згарським кореспонденції за 1876 р.: «Письма о педагогії» [5], «Педагогічне значення родини» [3], «Педагогічне значення церкви» [4] тощо. Поряд представлені матеріали з історії педагогіки, проблем методології, питань національного та релігійного виховання. Багато місця відводилося для матеріалів, які стосувалися навчання школярів у першому класі, зокрема знайомству їх із школою, новими для них правилами поведінки. Мабуть, це пояснюється тим, що в той час дітей не готували до школи заздалегідь.

Заслуговує пильної уваги педагогічна спадщина Омеляна Партицького на сторінках «Газети школьної». Головний редактор часопису народився 28 травня 1840 р. у с. Тейсарова на Жидачівщині. Початкову освіту здобув у м. Стрию, навчався в Бернардинській гімназії, згодом – у Львівському університеті, який закінчив у 1863 р. По закінченню Львівського університету і фактично до кінця свого життя Омелян Партицький працював вчителем у гімназіях і семінаріях – вчителем української мови і літератури в гімназіях Чернівців і Тернополя, а з середини 1868 р. – у Львівській чоловічій і паралельно викладав в жіночій вчительській семінарії (Академічній гімназії Львова (1868 – 1871), Львівській вчительській семінарії (1871 – 1895) [1, 229]. Попри важку учительську роботу О. Партицький активно займався редакторською та видавничою діяльністю. Він виступив засновником і став редактором «Газети шкільної» (1875 – 1879) [1, 230]. Упродовж 1875 – 1879 років ним було надруковано на шпальтах «Газети шкільної» цілий ряд статей про виховання: «Гадки про виховання домашнє»

(1877) [9], «Якими средствами педагогічними ділати треба проти лінивства» (1877) [15], «Листи о вихованю» (1879) [10–14].

Аналізуючи згадану педагогічну спадщину О. Партицького на сторінках «Газети школьної» з упевненістю можемо стверджувати, що провідною тематикою його міркувань стали проблеми виховання молоді. Формуючи основи виховного ідеалу підростаючого покоління, педагог опирався на родинне-сімейне виховання дітей. Свідченням цього є те, що практично всі надруковані О. Партицьким педагогічні праці присвячені питанням виховання підростаючого покоління та визначальній ролі сім'ї-родини в даному процесі. Саме на шпальтах «Газети школьної», педагог ділився своїми міркуваннями із педагогами-сучасниками.

У своїй статті «Листи о вихованю» О. Партицький простежив основні напрями сімейного виховання. У її першій частині «Улиця и сад» педагог зазначає, що менш важливим для дитини є вуличне виховання, де дитина поміж інших набере чимало матеріалу «для ока і слуху», адже вони є першими недобрими вчителями для дитини. З огляду на це, педагог вважає хибними думки батьків, які думають, що все з дитиною в порядку, коли вона нагодована, одягнена, вилікувана від хвороби чи за нею доглядає нянька. На думку педагога, проблема полягає в тому, що діти зростають без різнобічної батьківської опіки як дикі дерева по лісах, де немає господаря, який би зміг таке деревце доглянути, розправити коріння щоб воно вільніше розросталось, покрилось квітами, а згодом вродило урожаєм. Тому О. Партицький вбачає, що не годиться віддавати дитину на виховання до сторонніх няньок чи вулиці, де вона зможе набратися шкідливих манер (лаятися, битися, прозиватися, лінуватися, послуговуватися) [9, 1].

Отже, за словами О. Партицького, батьки особисто повинні турбуватися про моральне і естетичне виховання своїх дітей, щоб діти не потрапили під негативний вплив вулиці. Своє бачення на негативний виховний вплив вулиці для підростаючого покоління О. Партицький підтвердив народними прислів'ям «З яким обстаєш, таким і сам зістаєш». На його думку після того як дитина почерпне багато злого із вулиці, то тоді вже ніякі повчання та вмовляння не допоможуть [9, 1–2]. Тому О. Партицький вважає найкращим педагогом для дитини не вулицю, а сад, позаяк комунікація з природою принесе дитині не лише естетичну, а й духовне задоволення. З цього приводу педагог каже: «Природа, коли раз за нею слідити почнемо, стає ся невичерпаною книгою мудрости, котра і розум образує і серце, і стає ся жерелом чистого нічим не скаламученого щастя. Кілько то спосібності не насувають кожної хвилі цвіти і овочі до порівнування розличної їх подоби, барви, смаку,запаху!» [9, 2].

Водночас О. Партицький виступив проти широкої любові до дитини – «пещення». На його думку діти від безмірної любові зростають переважно самолюбамі, легкодушними, непридатними перемагати бодай мінімальні життєві труднощі та завади. З огляду на це, педагог у своїй статті «Пещена дитина» подає батькам як приклад – мудрощі спартанського засобу виховання: «Вже з самого початку старались Спартанці дітей своїх всіми силами загартовувати. Діти не туманіли, як у нас, в колисках і росли не сповивані, щоби члени тіла свободо могли розвивати ся. Завчасу призвичаювано діти до страв простих, не кормлено що минути ласощами та булочками, не лякано дітей недорічними байками та страхами. Не уважано на кожний плач, на кожду просьбу» [10, 9–10]. У підсумку до цього педагог зазначає: «Спартанські діти змалку учились лазити на стрімкі гори і опускати ся в недоступний пропасти, учились брати ся до всякого труда і обходити ся без всяких вигод» [9,10]. У підсумку, О. Партицький за-

кликає батьків привчати своїх дітей до самостійного життя, давати їм свободу у діях та природного самостійного розвитку.

Важливим засобом виховання, на думку О. Партицького, є пізнання дитиною світу, де невід'яна роль належить наочності, оскільки чим більше знання дитини опираються на відчуття, тим вони вірогідніші. Педагог стверджував, що спостереження приватними очима замінює чимало доказів. Важливе місце в цьому плані посідає і читання дитині казок, використання «образків», вживання іграшок та забав. З цього приводу О. Партицький зазначає, що «...педагоги і родичі вже з давних давен узнали образки і казки за найлучше средство в вихованню початковім. Образок впливає на око, казка на слух, а що найважливіше, що діти уже з самого малку одно й друге дуже радо витають» [11, 17].

Отже, ілюстративний матеріал на думку О. Партицького є вагомим фактором у родинному вихованні молоді, оскільки сприяє передусім виховання у дитини естетичного переживання, розвій фантазії тощо. Не менш важливою за словами О. Партицького є виховна значимість казки, яка має значний вплив на дитину, вчить логічно і цілеспрямовано викладати думки, вчиться мислити словами. Своєрідне підкреслення О. Партицький робить на виховну сутність народної казки. За його словами народні казки насичені елементами чогось таємничого та неприродного і тому діти обожають слухати їх, а з їх змісту навчилися осмислювати корисні та добрі поради [11, 17–18].

У своїх педагогічних поглядах О. Партицький чимало уваги звертав на значимості виховання працьовитістю. На його думку, тільки в праці виросте повноцінна людина. Небажання працювати або лінивість, за словами педагога, є вадю не природною, а набутою, що є наслідком невідповідного виховання. Тому він стверджує, що «Походи на поля, луки, заняття в огородчику в товаристві дітей в ігровій формі скріплюють також немало умислів і тілесний розвій вихованця» [14, 181].

Вагоме місце у роздумах О. Партицького про виховний ідеал молоді, посідають думки про значення авторитету батьків. Він вважав, що батько і мати в очах дитини зобов'язані мати авторитет. З огляду на це, педагог підкреслював, що ті батьки, яких діти не слухають, схильні думати, що авторитет дається від природи як талант, і якщо його нема, то нічого з цим не вдієш і тому застається тільки заздрити тому, в кого такий талант є. Тому О. Партицький переконує, що авторитет батьків може бути організований в кожній сім'ї і це навіть не дуже важка справа. За його словами батьки прагнуть, щоб діти їх слухали і тим самим хочуть здобути вплив, а це помилка, оскільки слухняність дитини до рідних далеко не сприяє на процес становлення батьківського авторитету. У даному випадку, на думку О. Партицького, цьому помагатиме лише домірне виховання. Педагог стверджує, що у вихованні в першу чергу все залежить від того, в якій гармонії знаходяться батьківська і материнська влада. На його думку батьки повинні з самого початку скоординувати виразні засади у вихованні і взаємодоповнювати свою повагу. Якщо цього вчасно не зробити, то виникнуть непорозуміння, згодом дитина втратить довіру до батьків, а ще гірше – одного з батьків, або й обох зненавидить. З цього приводу педагог каже: «Сила і любов, ті дві характеристичні властивості мужа і жени, статись повинні нероздільними пружинками в вихованню початковім. Сила без любови витворює лиш боязнь, вимушений послух; любов без сили вироджує слабодушність, зневістілость, самолюбність. Для дитини представите лем сили єсть отець; єго воля то найвисшій і святий закон, котрого ломити не можна. Представителем любови єсть мати; ся лагідність. Співчутє, погляд – ділати можуть за-

рівно, як і резолютний наказ отцівській» [12, 23]. Отже з цього випливає, що батько і мати повинні мати спільну мету у вихованні дитини і в разі, коли двоє батьків будуть суперечити одне одному, то це в кінцевому результаті призведе до негативного на неї впливу: «одно веде до ліса, друге до біса» [12, 23].

В цілому О. Партицький стверджував, що родинне виховання, як одна із важливих складових виховного ідеалу української молоді, постійно досягає свого повного довершення при умові, коли воно реалізується у міцній монолітності з педагогічним впливом школи та громадськості, де саме фундаментом формування особистості виступає родинно-шкільне виховання. Важливу роль у реалізації цього процесу відіграють його основні рушійні сили – батьки і учителі. При правильно налагодженій співпраці, батьки виступають соратниками вчителів, а учителі сподвижниками батьків у вихованні підростаючого покоління. Тому Омелян Партицький так наполегливо у своїх педагогічних працях наполягав на спільності та узгодженості дій сім'ї і школи в моральному вихованні дітей і вважав, що виховна функція школи з формування інтелекту і серця дитини проводиться на основі, яка закладається в першу чергу в домашніх умовах.

Висновки. У своїх педагогічних статтях та вислюваннях на сторінках «Газети школьної», дописувачі (Є. Загорський, О. Партицький та ін.), як правило, опираючись на особистий педагогічний досвід, доводили, що основним структурним елементом виховного ідеалу підростаючого покоління є насамперед родинне та релігійне виховання, яке слугує важливим чинником в процесі становлення і розвитку розумового та духовного світу молоді й сприяє формуванню особистісних рис характеру. З огляду на це можемо стверджувати, що педагогічні погляди дописувачів, які друкувалися на шпальтах «Газети школьної» сьогодні слугують незамінним джерелом для досліджень розвитку шкільництва на теренах Прикарпаття та можуть доповнювати мірило виховного ідеалу сучасної молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горак Р. Редактор «Зорі» Омелян Партицький / Р. Горак // Горак Р., Гамлій І. Загублені на Журавенщині. – Львів : Каменяр, 2005. – С. 217–241.
2. Грицак Е. Українські педагогічно-шкільні та вчительські часописи й журнали (Бібліографічний огляд) / Е. Грицак // Українська школа. – Б. М. – Б.В. – 1938. – Ч. 7/12.
3. Загорский Є. Педагогічне значення родини / Є. Загорский // Газета школьна. – Львов, 1876. – Ч. 3. – С. 21–22; Ч. 4. – С. 29–30; Ч. 5. – С. 37–38; Ч. 6. – С. 45–46; Ч. 7. – С. 53–54.
4. Загорский Є. Педагогічне значення церкви / Є. Загорский // Газета школьна. – Львов, 1876. – Ч. 16. – С. 125–127; Ч. 17. – С. 136–139; Ч. 18. – С. 141–143; Ч. 19. – С. 149–151; Ч. 20. – С. 157–159.
5. Загорский Є. Письма о педагогії / Є. Загорский // Газета школьна. – Львов, 1876. – Ч. 1. – С. 1–2.; Ч. 2. – С. 13–14.
6. Ковалюк Р. Краєзнавчі мотиви в науково-організаційній діяльності Омеляна Партицького / Р. Ковалюк // Історичне краєзнавство і національне виховання : мат. наук.-практ. конф. (Львів, 27 травня 1994). – Львів : РВД Львівського університету, 1994. – С. 32–33.
7. Коцопей Г. Проблема формування виховного ідеалу української молоді у педагогічній думці на сторінках періодичних видань Східної Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ століття / Г. Коцопей // Молодь і ринок. – 2011. – № 4 (75). – С. 160–165.
8. Партицький О. Гадки про виховане домашнє / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1877. – Ч. 21. – С. 173–174.
9. Партицький О. Листы о вихованю домашн[і]мъ. 1. Улиця чи сад / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1879. – Ч. 1. – С. 1–2.

Коцопей Г. Тема виховного ідеалу молоді у рубриках «Газети школьної»...

10. Партицький О. Листы о выхованю домашн[і]мь. 2. Пещена дитина / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1879. – Ч. 2. – С. 9–10.
11. Партицький О. Листы о выхованю домашн[і]мь. 3. Образокъ и казка / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1879. – Ч. 3. – С. 17–18.
12. Партицький О. Листы о выхованю домашн[і]мь. 4. Сила и любовь / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1879. – Ч. 4. – С. 23.
13. Партицький О. Листы о выхованю домашн[і]мь. 5. Дыточи играшки и забавы / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1879. – Ч. 5. – С. 33–34.
14. Партицький О. Якими средствами педагогічними д[і]лати треба противъ л[і]нивства? / О. Партицький // Газета школьна. – Львів, 1877. – Ч. 22. – С. 181.
15. Пастушенко О. Омелян Партицький про сім'ю як важливий чинник національного виховання / О. Пастушенко // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2003. – Вип. 17. – С. 207–212.
16. Пастушенко О. Освітньо-виховні проблеми на шпальтах «Газети Школьної» під редакцією Омеляна Партицького / О. Пастушенко // Вісник Прикарпатського університету : Серія : Педагогіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – Вип. XI. – С. 180–188.
17. Пастушенко О. Педагогічна спадщина Омеляна Партицького / О. Пастушенко // Джерела. – Івано-Франківськ. – 2002. – № 3-4. – С. 3–6.
18. Передирій В. Становлення львівської педагогічної преси (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Передирій // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів : (Б.В.), 2001. – Вип. 9. – С. 3–23.
19. Чепіль М. Використання виховних традицій народної педагогіки у формуванні національної свідомості дітей і молоді / М. Чепіль // Наукові записки Острозької Академії. Психологія і педагогіка. – Острог, 2000. – Вип. 1. – С. 49–59.
20. Чепіль М. Народньо-педагогічні засади виховання дітей в українській сім'ї (кінець XIX – перша третина XX ст.) / М. Чепіль // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 6. – С. 249–258.

Статтю подано до редакції 29.10.2014 р.